

*Модестова Т. В.,**доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри іноземних мов та професійної комунікації
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля**Крсець О. Є.,**кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри іноземних мов та професійної комунікації
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*

РОЗВИТОК НАВИЧОК ГОВОРІННЯ У ПІДГОТОВЦІ ДО ІСПИТІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Анотація. У статті представлені результати дослідження питання розвитку навичок говоріння у підготовці до іспитів з англійської мови. Охарактеризовано говоріння як інтерактивний процес побудови значення, що передбачає продукування, сприймання та обробку інформації та який (на відміну від письма) характеризується менш свідомими зусиллями та менш напруженим процесом обмірковування контенту, що продукується. Описано такі типові труднощі, з якими стикаються студенти в процесі розвитку навичок говоріння англійською мовою, окрім іншого, під час підготовки до іспиту: бажання швидко досягнути високого рівня; часте використання інтернет-перекладачів, паперових та електронних українсько-англійських словників; брак ідей під час презентації рівня розмовних навичок; погана вимова; невизраза інтонація; скутість у разі зустрічі з маловідомою темою; занадто короткі відповіді. Розглянуто такі критерії оцінювання рівня володіння усним мовленням у межах міжнародних тестових систем: швидкість та послідовність висловлювання; широту спектра граматичних конструкцій, що використовує відповідач; загальну грамотність; різноманітність та рівень лексичного наповнення змісту висловлювання; вимова; навички ведення дискусії, вміння підтримувати інтерактивний формат спілкування, вміння ефективно застосовувати знання в умовах імітації реальних життєвих ситуацій. На основі рекомендацій міжнародних експертів та професійного досвіду авторів визначено такі ефективні стратегії підготовки до складання усної частини іспитів, як практика підтримки викладачем процесу обговорення тем більш складного рівня; проведення підготовчого етапу з опорою на тематичний перелік слів та виразів; заохочення студентів до використання природних для англомовного середовища фраз та виразів, доцільних для застосування під час обмірковування ідей; дотримання політики суто англомовного спілкування під час занять; ведення дискусії на основі запитань, що передбачають висловлення особистого ставлення студента до проблеми та аргументації; трансформація та адаптація завдань, спрямованих на розвиток навичок слухання або читання; великий обсяг практичних тренувань; використання фонематичних діаграм та вправ із транскрипцією; використання таких інноваційних підходів, як «сінмаоке», «фокус із запитаннями» та «фокус із граматичними часами».

Ключові слова: говоріння, IELTS, Aptis, FCE, CAE, CPE, критерії оцінювання рівня володіння англійською мовою, стратегії підготовки до іспитів з англійської мови.

Постановка проблеми. Актуальність представленого дослідження зумовлена прагненням України ввійти до міжнародного простору на правах рівного партнерства. Це передбачає опанування таких універсальних умінь XXI століття, як англійська мова, що нині є мовою інтернаціонального спілкування.

Рівень відповідних навичок, що демонструють спроможність студента, фахівця або будь-якої іншої людини (незалежно від її соціального статусу) ефективно користуватися англійською мовою, у сучасному світі офіційно підтверджується за допомогою складання сертифікованих іспитів та отримання відповідного документа.

Серед чотирьох навичок, що комплексно перевіряються в процесі екзаменаційної процедури, особливо важливе місце посідає говоріння, що не передбачає довготривалої підготовки до відповіді (як це й відбувається в реальному житті). Отож, питання ефективного розвитку навичок говоріння викликає жвавий інтерес як у межах міжнародної мовознавчої спільноти, так і в колі вітчизняних фахівців-лінгвістів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед закордонних дослідників, роботи яких відображають основні положення сучасної теорії та практики розвитку навичок говоріння в англійській мові, варто згадати роботи А. Бьорнс, Х. Джойс [1], Дж. Ятіс [2], Г. Барретта [3], У. Нельсон [4], К. Хілла [5], Е. Ходжа [6], К. Ксіао [7] та ін.

Серед вітчизняних дослідників проблемою формування навичок усного мовлення англійською мовою опікуються О. Коваль [8], Т. Ланцева [9], О. Боровицька [10], І. Холод [11], О. Дацків [12], І. Зайцева, М. Писанко [13], Ю. Левицька [14], К. Перепелиця [15] та ін.

Незважаючи на достатню кількість досліджень, присвячених проблемі розвитку навичок говоріння в процесі вивчення іноземної мови, питання ефективної екзаменаційної підготовки до складання усної частини іспитів з англійської мови потребує подальшого дослідження.

Мета статті – дослідити питання розвитку навичок говоріння у підготовці до іспитів з англійської мови.

Задля досягнення мети потрібно розв'язати такі завдання:

1) охарактеризувати процес говоріння в мовознавчому контексті та типові труднощі, що виникають під час підготовки до складання усної частини іспитів з англійської мови;

2) розглянути типові критерії оцінювання рівня володіння усним мовленням у межах міжнародних тестових

систем та стандартні завдання до усної частини іспитів з англійської мови;

3) визначити ефективні стратегії підготовки до складання усної частини іспитів на основі рекомендацій міжнародних експертів та професійного досвіду авторів.

Виклад основного матеріалу. Говоріння – це інтерактивний процес побудови значення, що передбачає продукування, сприймання та обробку інформації. На відміну від письма говоріння характеризується менш свідомими зусиллями та менш напруженим процесом обмірковування контенту, що продукується [16]. Типовими труднощами, з якими стикаються студенти в процесі розвитку навичок говоріння англійською мовою, є такі: бажання швидко досягнути високого рівня (такого, на якому освічений студент використовує рідну мову), що може призвести до розчарування та втрати мотивації; часте використання інтернет-перекладачів, а також паперових та електронних українсько-англійських словників; брак ідей під час репрезентації рівня розмовних навичок шляхом висловлення власної думки або відповіді на запитання (навіть на загальновідомі теми); погана вимова. Екзаменаційний контекст додає певних викликів до викладеного вище, як-от зниження загальної оцінки через невиразну інтонацію, скутість під час зустрічі з маловідомою темою, занадто короткі відповіді, коли на іспиті екзаменатор очікує розгорнуте висловлення, що вможливує якісне оцінювання рівня володіння усним мовленням у запропонованому контексті.

Міжнародні експерти наголошують на тому, що, крім високого рівня усного мовлення, обізнаності щодо особливостей організації процедури тестування, швидкого мислення та вміння переконувати, екзаменаційний контекст розвитку навичок говоріння вимагає від студента обізнаності щодо критеріїв оцінювання навичок говоріння в межах конкретного іспиту, а також типів завдань, що пропонуються аплікантові для демонстрації навичок говоріння англійською мовою. Так, важливими критеріями оцінювання усної частини іспиту IELTS є швидкість та послідовність висловлювання; широта спектра граматичних конструкцій, що використовує відповідач; загальна грамотність, яка передбачає визначення типу, кількості та ступеня «серйозності» допущених помилок; різноманітність та рівень лексичного наповнення змісту висловлювання; вимова. Зі свого боку, такі іспити Кембриджського університету, як FCE, CAE та CPE, крім граматики, вокабуляру та вимови, надають великого значення навичкам ведення дискусії та вмінню підтримувати інтерактивний формат спілкування. Система ж тестування Artis, зокрема для підлітків, найперше фокусує увагу на функціональному підході, де основними критеріями є вміння ефективно застосовувати знання в умовах реальних життєвих ситуацій та взаємодіяти на інтерактивній основі.

Відповідно до зазначених критеріїв формат згаданих вище іспитів передбачає такі стандартні завдання: описати подію або досвід в минулому, описати фото та відповісти на низку додаткових запитань до нього, відповісти на запитання загального спрямування щодо особистості апліканта, обговорити зміст запропонованого матеріалу (брошури або постера) із застосуванням оцінних суджень стосовно певних аспектів. Особливої уваги заслуговує завдання, що має назву «Павукова мережа» та передбачає ведення дискусії особливим способом. Зазначена форма завдання є стилізованим варіантом класичного діалогу Сократа. Схожість підходів полягає в тому, що під час

екзаменаційної дискусії аплікант має підтримувати розмову в межах запропонованої теми або на основі наданого тексту, а також відповідати на запитання партнера. Принципова відмінність між класичним діалогом та екзаменаційною версією полягає в тому, що в класичному варіанті третьою стороною є викладач, який виконує роль судді та періодично втручається в дискусію. Під час іспиту екзаменатор же майже весь час зберігає мовчання та нейтралітет.

Із метою подолання викладених вище перепон та забезпечення відповідності рівня підготовки студента розглянутим критеріям міжнародні експерти радять практикувати в процесі підготовки до іспиту з англійської мови обговорення більш складних тем із підтримкою викладача. Також спочатку можна опрацювати тематичний перелік слів та виразів відповідно до індивідуальних потреб аплікантів. У разі, коли студенту потрібно взяти короткотривалу паузу, щоб обміркувати ідею та шляхи її репрезентації англійською мовою, доцільно заповнити цей проміжок часу такими природними для англійськомовного середовища словами та виразами, як «Oh, that's an interesting question» (О, це є цікавим питанням), «Actually,...» (Насправді...), «You know, I am not an expert in..., but I suppose that...» (Я не є експертом у..., але вважаю, що...), «I'm not really sure what I think about that, but...» (Я не до кінця впевнений у моєму ставленні до цього питання, але...), «I've got mixed views on the issue of...» (У мене змішане/невизначене ставлення до проблеми...), «In fact,...» (Насправді...), «Well, on the whole, I tend to think that...» (Ну, загалом я схильний вважати, що...), «To be honest,...» (Якщо чесно...), «The way I see it is that...» (Так, як я це бачу...) тощо [16].

Важливим фактором успішного розвитку навичок говоріння англійською мовою є принципове дотримання політики використання суто англійської мови під час заняття. З метою подолання проблеми скутості під час тренування ефективними слід уважати запитання такого зразка: «Do you think that...?» (Ви думаєте, що...?), «Why?» (Чому саме?) або «Why not?» (Чому ні?). Завдання, які спрямовані на розвиток навичок слухання або читання, можна доповнити вправами з фокусуванням уваги на підвищенні рівня впевненості у використанні усного мовлення студентом. Що стосується проблеми постановки гарної вимови, ми погоджуємося з тими експертами, які ставлять на перше місце великий обсяг практичних тренувань та важливість опанування основних підходів до правильного налаштування артикуляційного апарату студента з урахуванням особливостей фонетичної системи англійської мови. У цьому контексті на базовому рівні допоможуть фонематичні діаграми (набір символів, що презентує всі звуки розмовної англійської) та вправи з транскрипцією.

У процесі підготовки до складання іспиту з англійської мови в частині говоріння міжнародні експерти радять звернути увагу на такі інноваційні підходи, як «сінемаоке» (назву утворено за аналогією до слова «караоке»), «фокус із запитаннями» та «фокус із граматичними часами» [16]. У першому варіанті студенту пропонується переглянути фільм або телевізійну програму англійською мовою (бажано із субтитрами (як показує досвід авторів дослідження)). У процесі перегляду студент періодично ставить відеозапис на паузу та намагається максимально схоже імітувати почутий уривок уголос, включно з невербальними складниками (мімікою, жестами, позою тощо). За нашими спостереженнями, така вправа

найефективніша тоді, коли навчальні матеріали добираються з урахуванням уподобань студента (улюблений серіал, аніме або сіквел), що формує умови для емоційного заглиблення у процес та сприяє ефективному розвитку навичок говоріння. В авторській версії запропонованого підходу «сінемаоке» передбачає створення відеозапису виконання вправи та подальший аналіз разом із викладачем.

У другому варіанті «фокус» полягає в тому, що незнайоме або маловідоме питання, яке екзаменатор може запропонувати для демонстрації рівня розвитку навичок говоріння, аплікант піддає комплексному аналізу на основі запитань, що відображають різні аспекти відповідного феномену. Професійний досвід авторів представленого дослідження свідчить про ефективність застосування викладеного підходу на основі моделі «Wh...» запитань. До ключових слів запропонованої теми студентові потрібно сформулювати якнайбільшу кількість додаткових запитань, що розпочинатимуться з таких слів, як «хто», «чий», «чому», «де», «коли», «як», «навіщо» тощо. Так, малознайома тематика перетворюється в майже нескінчений ланцюг логічних умовиводів та припущень, що врешті-решт гарантує необхідний обсяг матеріалу для екзаменаційної перевірки та дає змогу аплікантові продемонструвати справжній рівень володіння усною мовою (незалежно від обізнаності щодо конкретної проблеми).

Нарешті, у варіанті з граматичними часами відповідний «фокус» розуміється як вміння відповідати на просте запитання максимально розгорнуто, швидко та без значних зусиль із погляду обмірковування ідеї. Результат досягається завдяки вибудовуванню усного висловлювання на основі якомога більшої кількості дієслівно-часових форм. Так, на запитання «Ви любите читати?» аплікант (замість короткої відповіді «так» чи «ні») може проаналізувати власний читацький досвід із позиції теперішнього, минулого та майбутнього часів. У професійній практиці авторів дослідження викладений вище підхід демонструє високу ефективність за умови гарної обізнаності студента щодо широкого спектра наявних граматично-часових структур, притаманних англійській мові. Тобто, крім найбільш уживаних конструкцій Present Simple, Past Simple, Future Simple, Present Continuous та Present Perfect Simple (так званої «Т-графіки», що асоціюється з типовим розташуванням відповідних конструкцій у вигляді таблиці), аплікант успішно орієнтується в таких конструкціях, як Past Continuous, Future Continuous, Past Perfect Simple, Future Perfect Simple, конструкціях Perfect Continuous теперішнього, минулого та майбутнього часу, всіх варіантах конструкцій Future in the Past, знає пасивний стан (особливості використання в межах окремих дієслівно-граматичних часів), типи умовних речень тощо.

Професійний довід авторів дає змогу також зафіксувати ефективність технології «фокусу» із запитаннями та граматичними часами в контексті написання екзаменаційних есе, зокрема з малознайомої тематики та в умовах обмеженого часового ресурсу. За нашими спостереженнями, потенціал представленого підходу (в площині як усного, так і писемного мовлення) безпосередньо залежить від загальної мовознавчої підготовки. Отож, «фокуси» можуть значно полегшити процес вибудовування логіки висловлювання та зберегти дорожчий час під час екзаменаційної процедури. Спектр можливостей описаного інструменту, яким аплікант здатен скористатися, відображає реальний рівень володіння мовою в момент екзаменування.

Висновки. У результаті дослідження питання розвитку навичок говоріння у підготовці до іспитів з англійської мови:

охарактеризовано говоріння як інтерактивний процес побудови значення, що передбачає продукування, сприймання та обробку інформації та який (на відміну від письма) характеризується менш свідомими зусиллями та менш напруженим процесом обмірковування контенту, що продукується. Типовими труднощами, з якими стикаються студенти в процесі розвитку навичок говоріння англійською мовою, окрім іншого, під час підготовки до іспиту, є такі: бажання швидко досягнути високого рівня; часте використання інтернет-перекладачів, паперових та електронних українсько-англійських словників; брак ідей під час репрезентації рівня розмовних навичок; погана вимова; невиразна інтонація; скутість у разі зустрічі з маловідомою темою; занадто короткі відповіді;

розглянуто такі критерії оцінювання рівня володіння усним мовленням в межах міжнародних тестових систем, як швидкість та послідовність висловлювання; широта спектра граматичних конструкцій, що використовує відповідач; загальна грамотність, яка здебільшого передбачає визначення типу, кількості та ступеня «серйозності» допущених помилок; різноманітність та рівень лексичного наповнення змісту висловлювання; вимова; навички ведення дискусії; вміння підтримувати інтерактивний формат спілкування; вміння ефективно застосовувати наявні знання в умовах імітації реальних життєвих ситуацій. Розглянуті критерії зумовлюють такі форми типових завдань усної частини іспитів з англійської мови, як опис події або досвіду в минулому; опис фото та відповідь на низку запитань до нього; відповідь на запитання загального спрямування, зокрема щодо особистості апліканта; обговорення змісту запропонованого матеріалу із застосуванням оціночних суджень щодо окремих аспектів;

визначено такі ефективні стратегії підготовки аплікантів до складання усної частини іспитів на основі рекомендацій міжнародних експертів та професійного досвіду авторів, як практика підтримки викладачем процесу обговорення тем більш складного рівня; проведення підготовчого етапу з опорою на тематичний перелік слів та виразів; заохочення студентів до використання природних для англійського середовища фраз та виразів, доцільних для застосування під час обмірковування ідей; дотримання політики суто англійського спілкування під час занять; ведення дискусії на основі запитань, що передбачають висловлення особистого ставлення студента до проблеми та його аргументацію; трансформація та адаптація завдань, спрямованих на розвиток навичок слухання або читання; великий обсяг практичних тренувань; використання фонематичних діаграм та вправ із транскрипцією; використання таких інноваційних підходів, як «сінемаоке», «фокус із запитаннями» та «фокус із граматичними часами».

Перспективи подальших пошуків у цьому науковому напрямі вбачаємо в дослідженні проблеми розвитку навичок письма, слухання та читання в контексті підготовки до складання іспитів з англійської мови, а також у систематизації та класифікації наявних англійських тестових систем, доступних на території України.

Література:

1. Burns A., Joyce H. Focus on Speaking. Sydney, 1997. 145 p.
2. Yates J. English Conversation. New York, 2020. 192 p.

3. Barrett G. Perfect English Grammar: The Indispensable Guide to Excellent Writing and Speaking. Berkeley, 2016. 238 p.
4. Nelson W. English Fluency for Adult – How to Learn and Speak English Fluently as an Adult. New York, 2018. 66 p.
5. Hill Ch. The Black Book of Speaking Fluent English: The Quickest Way to Improve Your Spoken English. New York, 2020. 87 p.
6. Hoge A. Effortless English: Learn to Speak English Like a Native. Sparks. 2014. 192 p.
7. Xiao K. Talk English: The Secret To Speak English Like A Native In 6 Months For Busy People. New York, 2016. 94 p.
8. Коваль О.Ю. Особливості навчання англomовного говоріння студентів технічних спеціальностей. *XXX Міжнародна наукова інтернет-конференція «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»: зб. наук. праць*. Переяслав-Хмельницький, 2017. Вип. 31. С. 525–526.
9. Ланцева Т.В. Використання інтерактивних методів навчання як запорука комунікативної компетенції курсантів. *Молодий вчений*. 2019. Вип. 7.2 (71.2). С. 111–113.
10. Боровицька О.В. Формування граматичних навичок говоріння (на матеріалі англійської мови): методичні рекомендації. Врідівка, 2020. 13 с.
11. Холод І.В. Формування іншомовної компетентності в говорінні. *Методика викладання англійської мови: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів*. Умань, 2018. С. 75–93.
12. Дацків О.П. Система вправ для формування вмінь говоріння у майбутніх учителів англійської мови засобами драматизації. *Іноземні мови*. 2011. Вип. 2. С. 22–28.
13. Зайцева І.В., Писанко М.Л. Методика навчання майбутніх філологів ведення дискусії англійською мовою на основі проблемних ситуацій. *Вісник КНЛУ. Серія: Педагогіка та психологія*. 2017. Вип. 27. С. 54–61.
14. Левицька Ю. Методики формування навичок усного мовлення на заняттях з англійської мови учнів початкової школи. *English for Specific purposes: зб. наук. тез*. 2016. Вип. 3. С. 67–70.
15. Перепелиця К.Ю. Формування самостійного монологічного мовлення на уроках англійської мови у вищій школі. *Молодий вчений*. 2016. Вип. 8 (35). С. 362–365.
16. Exam Strategies from A to Z. Educational Era. URL: https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:EDERA_BRITISH_COUNCIL+ExStr202+2020/info (дата звернення 04.03.2021).

Modestova T., Krsek O. Development of speaking skills in preparation for English language exams

Summary. The article presents the results of a study on the development of speaking skills in preparation for English language exams. Speaking is characterized as an interactive process of constructing meaning, which involves the production, perception and processing of information, and which, unlike writing, is characterized by less conscious effort and less intense process of thinking about the content produced. The following typical difficulties that students face in the process of developing English speaking skills, in particular, in preparation for the exam have been described: the desire to quickly reach a high level; too frequent use of online translators, paper and electronic Ukrainian-English dictionaries; lack of ideas during the presentation of the level of speaking skills; bad pronunciation; slurred intonation; stiffness in case of a meeting with a little-known topic; short answers. The following criteria for assessing the level of oral proficiency within international test systems are considered: speed and coherence of speech; the breadth of the range of grammatical constructions used by the respondent; general literacy; variety and level of lexical content; pronunciation; skills of leading discussions, the ability to maintain an interactive format of communication, the ability to effectively apply existing knowledge in real life situations. Based on the recommendations of international experts and the professional experience of the authors, the following effective strategies for preparing for the oral part of the exams have been identified: the practice of the teacher's support in the process of discussing topics of a more complex level; conducting a preparatory stage based on a thematic list of words and expressions; encouraging students to learn those phrases and expressions that are appropriate for use when considering ways to present own ideas; adherence to the policy of English communication during the lesson; conducting a discussion on the basis of questions that involve the expression of the student's personal attitude to the problem and his argumentation; transformation and adaptation of tasks aimed originally at developing listening or reading skills; a large amount of practical training; use of phonemic diagrams and exercises with transcription; use of such innovative approaches as “cinemaoke”, “trick with questions” and “trick with grammar”.

Key words: speaking, IELTS, Aptis, FCE, CAE, CPE, criteria for assessing the level of English language proficiency, strategies for preparing for English language exams.